

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

11. april 2013*

»Miljø — Århuskonventionen — direktiv 85/337/EØF — direktiv 2003/35/EF — artikel 10a — direktiv 96/61/EF — artikel 15a — adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet — begrebet »ikke uoverkommeligt dyre« retslige procedurer«

I sag C-260/11,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Supreme Court of the United Kingdom (Det Forenede Kongerige) ved afgørelse af 17. maj 2011, indgået til Domstolen den 25. maj 2011, i sagen:

The Queen, på begæring af:

David Edwards,

Lilian Pallikaropoulos,

mod

Environment Agency,

First Secretary of State,

Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af dommerne L. Bay Larsen, som fungerende formand for Fjerde Afdeling, J.-C. Bonichot (refererende dommer), C. Toader, A. Prechal og E. Jarašiūnas,

generaladvokat: J. Kokott

justitssekretær: fuldmægtig K. Malacek,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 13. september 2012,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Lilian Pallikaropoulos ved solicitor R. Buxton og D. Wolfe, QC

* Processprog: engelsk.

- Det Forenede Kongeriges regering ved C. Murrell og J. Maurici, som befuldmægtigede, bistået af barrister R. Palmer
- den danske regering ved S. Juul Jørgensen og V. Pasternak Jørgensen, som befuldmægtigede
- Irland ved E. Creedon og D. O'Hagan, som befuldmægtigede, bistået af N. Hyland, barrister-at-law
- den græske regering ved G. Karipsiades, som befuldmægtiget
- Europa-Kommissionen ved P. Oliver og L. Armati, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 18. oktober 2012, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 10a, stk. 5, i Rådets direktiv 85/337/EØF af 27. juni 1985 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (EFT L 175, s. 40) og artikel 15a, stk. 5, i Rådets direktiv 96/61/EF af 24. september 1996 om integreret forebyggelse og bekæmpelse af forurening (EFT L 257, s. 26), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/35/EF af 26. maj 2003 (EUT L 156, s. 17, herefter henholdsvis »direktiv 85/337« og »direktiv 96/61«).
- 2 Anmodningen er blevet fremsat i forbindelse med en tvist mellem, på den ene side, David Edwards og Lilian Pallikaropoulos og, på den anden side, Environment Agency, First Secretary of State samt Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs vedrørende en tilladelse til at drive en cementfabrik, der blev meddelt af Environment Agency. Anmodningen vedrører foreneligheden af den afgørelse fra House of Lords, hvorved Lilian Pallikaropoulos, hvis appel var blevet forkastet som grundløs, blev pålagt at betale modparternes omkostninger.

Retsforskrifter

International ret

- 3 I præamblen til Konvention om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet, indgået på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2005/370/EF af 17. februar 2005 (EFT L 124, s. 1, herefter »Århuskonventionen«), er anført følgende:

»[...]

»som også erkender, at enhver person har ret til at leve i et miljø, der er passende for hans eller hendes sundhed og trivsel, og pligt til, både enkeltvis og i forening med andre, at beskytte og forbedre miljøet til gavn for nulevende og kommende generationer

som vurderer, at enhver, for at kunne nyde godt af denne rettighed og kunne leve op til denne forpligtelse, skal have adgang til information, have ret til at deltage i beslutningsprocesser og have adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet, og som erkender, at borgere kan have behov for assistance til at bruge deres rettigheder

[...]

som er interesseret i, at offentligheden, herunder organisationer, har adgang til effektive retslige mekanismer, så dens retmæssige interesser beskyttes, og loven håndhæves.

[...]«

- 4 Århuskonventionens artikel 1 under overskriften »formål« bestemmer følgende:

»Med henblik på at bidrage til beskyttelsen af den ret, der tilkommer ethvert menneske i denne og kommende generationer, til at leve i et miljø, der er tilfredsstillende for hans eller hendes sundhed og velbefindende, garanterer hver part retten til adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser og adgang til klage og domstolsprøvelse i overensstemmelse med reglerne i denne konvention.«

- 5 Konventionens artikel 3, der har overskriften »almindelige bestemmelser«, bestemmer i stk. 8:

»Hver part sikrer, at personer, der udnytter deres rettigheder i overensstemmelse med reglerne i denne konvention, ikke straffes, forfølges eller chikaneres på nogen som helst måde på grund af deres engagement. Denne bestemmelse påvirker ikke nationale domstoles ret til at idømme rimelige sagsomkostninger i retssager.«

- 6 Samme konventions artikel 9 under overskriften »adgang til klage og domstolsprøvelse« præciserer følgende:

»[...]

2. Hver part sikrer, inden for rammerne af dens nationale lovgivning, at medlemmer af den berørte offentlighed

a) som har tilstrækkelig interesse, eller, alternativt

b) hvis en parts administrative regler stiller krav herom, som hævder, at en rettighed er krænket

har adgang til ved en domstol og/eller et andet ved lov etableret uafhængigt og upartisk organ at få prøvet den materielle og processuelle lovlighed af enhver afgørelse, handling eller undladelse, der er omfattet af bestemmelserne i artikel 6 og, hvor der er hjemmel i national ret og, med forbehold for stk. 3 nedenfor, af andre relevante bestemmelser i denne konvention.

[...]

3. I tillæg til og med forbehold for procedurerne om prøvelse efter stk. 1 og 2 ovenfor sikrer hver part, at medlemmer af offentligheden, der opfylder eventuelle kriterier i national ret, har adgang til administrative eller retslige procedurer for at anfægte private personers og offentlige myndigheders handlinger og undladelser, der er i strid med de bestemmelser i national ret, der vedrører miljøet.

4. I tillæg til og med forbehold for stk. 1 skal procedurerne, der er fastsat i stk. 1, 2 og 3 ovenfor, stille tilstrækkelige og effektive retsmidler til rådighed, inklusive foreløbige retsmidler, hvor dette findes passende, der skal være rimelige og retfærdige, betimelige og ikke uoverkommeligt dyre [...].

5. Med henblik på at fremme effektiviteten af bestemmelserne i denne artikel sikrer hver part, at offentligheden informeres om adgangen til administrativ og retslig prøvelse og overvejer etableringen af passende støtteordninger til at fjerne eller reducere finansielle og andre barrierer for adgangen til retslig prøvelse.«

EU-retten

7 Artikel 10a i direktiv 85/337 og artikel 15a i direktiv 96/61 bestemmer følgende:

»Medlemsstaterne sikrer inden for rammerne af deres relevante nationale lovgivning, at medlemmerne af den berørte offentlighed:

- a) som har tilstrækkelig interesse, eller
- b) som gør gældende, at en rettighed er krænkede, når dette er en forudsætning i henhold til en medlemsstats forvaltningsretlige regler

har adgang til ved en domstol eller et andet uafhængigt og upartisk ved lov nedsat organ at få prøvet den materielle og processuelle lovlighed af enhver afgørelse, handling eller undladelse, der er omfattet af dette direktivs bestemmelser om offentlig deltagelse.

Medlemsstaterne afgør, på hvilket stadium der kan rejses indsigelse mod afgørelser, handlinger eller undladelser.

Medlemsstaterne fastsætter, hvad der forstås ved tilstrækkelig interesse og krænkelse af en rettighed, i overensstemmelse med målet om at give den berørte offentlighed vidtgående adgang til klage og domstolsprøvelse [...].

Denne artikel udelukker ikke muligheden for at indgive en foreløbig klage til en administrativ myndighed og påvirker ikke kravet om, at de administrative klagemuligheder skal være udtømt, inden sagen kan påklages eller indbringes for domstolene, såfremt et sådant krav findes i den nationale lovgivning.

Disse procedurer skal være fair, rimelige, betimelige og ikke uoverkommeligt dyre.

[...]«

- 8 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (EUT 2012 L 26, s. 1) indebar en kodificering af direktiv 85/337. Artikel 11, stk. 4, andet afsnit, i direktiv 2011/92 indeholder bestemmelser, der er identiske med bestemmelserne i artikel 10a, stk. 5, i direktiv 85/337.
- 9 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/1/EF af 15. januar 2008 om integreret forebyggelse og bekæmpelse af forurening (EUT L 24, s. 8) indebar en kodificering af direktiv 96/61. Artikel 16, stk. 4, andet afsnit, i direktiv 2008/1 indeholder bestemmelser, der er identiske med bestemmelserne i artikel 15a, stk. 5, i direktiv 96/61.

National ret

10 Artikel 49, stk. 1, i Supreme Courts procesreglement af 2009 (Supreme Court Rules 2009, SI 2009, nr. 1603) bestemmer:

»Den detaljerede bedømmelse af sagsomkostningerne foretages af to costs officers, der udpeges af præsidenten, og:

- a) en af de to skal være en costs judge (en Taxing Master ved de øverste domstole)

og

b) den anden kan være justitssekretæren.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 11 David Edwards anfægtede Environment Agencys afgørelse om tilladelse til at drive en cementfabrik og i forbindelse hermed foretage affaldsforbrænding i Rugby (Det Forenede Kongerige) i henhold til miljølovgivningen, idet han bl.a. påberåbte sig, at der ikke var foretaget en vurdering af projektets indvirkninger på miljøet. David Edwards blev i den forbindelse ydet retshjælp.
- 12 David Edwards fik ikke medhold i de ved dette søgsmål nedlagte påstande, og han appellerede afgørelsen til Court of Appeal, inden han til sidst besluttede at opgive sagen på retsmødets sidste dag.
- 13 Lilian Pallikaropoulos blev efter hendes begæring herom tilladt at intervenere i egenskab af appellant for retsforhandlingernes resterende del. Hun opfyldte ikke betingelserne for at modtage retshjælp, men Court of Appeal accepterede at begrænse hendes forpligtelser vedrørende sagsomkostningerne til 2000 GBP.
- 14 Court of Appeal forkastede Lilian Pallikaropoulos' appel og pålagde hende at bære sine egne sagsomkostninger samt betale modpartens omkostninger, som der således blev fastsat en øvre grænse for.
- 15 Lilian Pallikaropoulos iværksatte appel for House of Lords, hvor hun fremsatte begæring om ikke at blive forpligtet til at stille en garanti for forventelige omkostninger for et beløb på 25 000 GBP, således som krævet af denne ret. Denne begæring blev forkastet.
- 16 Lilian Pallikaropoulos fremsatte ligeledes begæring om afsigelse af kendelse om sagsomkostningsbeskyttelse («protective costs order»), der skulle begrænse hendes ansvar i relation til sagsomkostninger i det tilfælde, at appellen blev forkastet. Denne begæring blev afslået.
- 17 Ved afgørelse af 16. april 2008 stadfæstede House of Lords Court of Appeals afgørelse om at forkaste appellen og pålagde den følgende 18. juli Lilian Pallikaropoulos at betale de indstævnte appelomkostninger, hvis nærmere beløb i tilfælde af uenighed herom mellem parterne skulle fastsættes af Clerk of the Parliaments. De indstævnte fremlagde to fakturaer på 55 810 GBP og 32 290 GBP, som udgjorde omkostninger, der skulle dækkes.
- 18 House of Lords' kompetence blev overdraget til den nyligt oprettede Supreme Court of the United Kingdom den 1. oktober 2009. I henhold til Supreme Courts procesreglement af 2009 blev der foretaget en detaljeret vurdering af sagsomkostningerne af to »costs officers«, som var blevet udpeget af denne rets præsident. I den forbindelse påberåbte Lilian Pallikaropoulos sig direktiv 85/337 og direktiv 96/61 for at anfægte pålæggelsen af omkostninger.
- 19 Ved afgørelse af 4. december 2009 vurderede disse »costs officers«, at de principielt havde kompetence til at bedømme dette arguments berettigelse.
- 20 De indstævnte i hovedsagen ved instansen vedrørende sagsomkostninger iværksatte appel af denne afgørelse for en enkelt dommer ved Supreme Court of the United Kingdom, hvorved de opfordrede denne til at henvise sagen til et kollegium på fem dommere, hvilket til sidst blev besluttet.
- 21 Dette kollegium traf afgørelse den 15. december 2010. Det fastslog, at de nævnte »costs officers« alene skulle have holdt sig til de kompetencer, som Supreme Courts procesreglement af 2009 indrømmer dem, og følgelig have begrænset sig til at fastsætte sagsomkostningerne. Ifølge kollegiet henhører spørgsmålet om, hvorvidt den fulgte procedure var uoverkommeligt dyr i henhold til direktiv 85/337

og direktiv 96/61, udelukkende under den ret, som hovedsagen er indbragt for, som enten kan træffe afgørelse in limine litis i forbindelse med bedømmelsen af begæringen om afsigelse af kendelse om sagsomkostningsbeskyttelse eller træffe afgørelse sammen med afgørelsen vedrørende sagens realitet.

- 22 Kollegiet fastslog ligeledes, at spørgsmålet, om det forhold, at Lilian Pallikaropoulos var blevet pålagt at betale de sagsøgtes sagsomkostninger, var i strid med disse direktiver, ikke var blevet behandlet af House of Lords inden for rammerne af anmodningen om sagsomkostningsbeskyttelse.
- 23 Der er på denne baggrund, at Supreme Court of the United Kingdom har besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Hvorledes skal en national ret gribe spørgsmålet an om pålæggelse af sagsomkostninger mod et medlem af offentligheden, der som sagsøger ikke får medhold i en miljøretlig påstand, henset til kravene i artikel 9, stk. 4, i Århuskonventionen, der er gennemført ved artikel 10a i [direktiv 85/337] og artikel 15a i [direktiv 96/61]?
  - 2) Skal spørgsmålet om, hvorvidt [retsforhandlingerne] er eller ikke er »uoverkommeligt dyre« i den forstand, hvori udtrykket anvendes i artikel 9, stk. 4, i Århuskonventionen, der er gennemført ved direktiverne, afgøres på et objektivt grundlag (under henvisning f.eks. til evnen hos et »almindeligt« medlem af offentligheden til at påtage sig den potentielle sagsomkostningsrisiko), eller skal det afgøres på et subjektivt grundlag (under henvisning til den konkrete sagsøgers midler) eller på et grundlag, der udgør en kombination af disse to?
  - 3) Eller er dette et spørgsmål, der alene skal afgøres i henhold til medlemsstaternes nationale ret, under forudsætning af at det i direktiverne opstillede resultat opnås, herunder navnlig at de pågældende retsforhandlinger ikke er »uoverkommeligt dyre«?
  - 4) Ved bedømmelsen af, om retsforhandlinger er eller ikke er »uoverkommeligt dyre«, er det da relevant, at sagsøgeren faktisk ikke er blevet afholdt fra at anlægge sagen eller fortsætte retsforhandlingerne?
  - 5) Er det tilladt på tidspunktet for (i) en appel eller (ii) en anden appel at anvende en anden tilgang til disse spørgsmål end den tilgang, som skal anvendes under sagen i første instans?»

Om de præjudicielle spørgsmål

- 24 Med denne række spørgsmål, der skal behandles samlet, anmoder den forelæggende ret Domstolen om at klargøre dels betydningen af kravet fastsat i artikel 10a, stk. 5, i direktiv 85/337 og artikel 15a, stk. 5, i direktiv 96/61, hvorefter de retslige procedurer, der er omfattet af disse bestemmelser, ikke må være uoverkommeligt dyre, dels de bedømmelseskriterier vedrørende dette krav, der kan anvendes af en national ret, når den træffer afgørelse om sagsomkostninger samt medlemsstaternes råderum ved fastlæggelsen af disse kriterier i national ret. Den forelæggende ret anmoder med hensyn til den nationale rets bedømmelse af procedurens eventuelle uoverkommeligt dyre karakter ligeledes Domstolen om at klargøre, om retten skal tage hensyn til den omstændighed, at den part, der kan pålægges sagsomkostningerne, faktisk ikke er blevet afholdt fra at anlægge sagen eller fortsætte retsforhandlingerne, og endvidere om denne vurdering kan være en anden, alt efter om retten træffer afgørelse i en sag i første instans, i en appel eller i en anden appel.

– Begrebet »ikke uoverkommeligt dyre« i henhold til direktiv 85/337 og direktiv 96/61.

- 25 Som Domstolen allerede har fastslået, skal det først bemærkes, at det krav om, at de retslige procedurer ikke må være uoverkommeligt dyre, der er fastsat i artikel 10a, stk. 5, i direktiv 85/337 og i artikel 15a, stk. 5, i direktiv 96/61, ikke er til hinder for, at de nationale retter kan træffe afgørelse om fordelingen af omkostningerne (jf. i denne retning dom af 16.7.2009, sag C-427/07, Kommissionen mod Irland, Sml. I, s. 6277, præmis 92).
- 26 Dette fremgår udtrykkeligt af Århuskonventionen, til hvilken EU-retten må »behørigt tilpasses«, som det følger af femte betragtning til direktiv 2003/35 om ændring af direktiv 85/337 og direktiv 96/61, idet konventionens artikel 3, stk. 8, præciserer, at nationale domstoles ret til at idømme rimelige sagsomkostninger i retssager ikke påvirkes.
- 27 Det skal dernæst understreges, at kravet om, at retslige procedurer ikke må være uoverkommeligt dyre, gælder alle økonomiske omkostninger, der er foranlediget af deltagelsen i en retssag (jf. i denne retning dom af 16. juli 2009, Kommissionen mod Irland, præmis 92).
- 28 Der skal således foretages en helhedsvurdering af den uoverkommeligt dyre karakter under hensyntagen til samtlige de omkostninger, som den berørte part skal bære.
- 29 Endvidere følger det såvel af kravene om en ensartet anvendelse af EU-retten som af lighedsprincippet, at indholdet af en EU-retlig bestemmelse, som ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med henblik på at fastlægge dens betydning og rækkevidde, normalt i hele Den Europæiske Union skal undergives en selvstændig og ensartet fortolkning, som skal søges under hensyntagen til bestemmelsens kontekst og formålet med den pågældende ordning (jf. bl.a. dom af 14.2.2012, sag C-204/09, Flachglas Torgau, præmis 37).
- 30 Det følger heraf, at selv om hverken Århuskonventionen, hvis artikel 9, stk. 4, bestemmer, at procedurerne, der er fastsat i artikel 9, stk. 1, 2, og 3, ikke må være uoverkommeligt dyre, eller direktiv 85/337 og direktiv 96/61 præciserer måden, hvorpå omkostningerne i en retssag skal bedømmes ved afgørelsen af, om disse er uoverkommeligt dyre, kan denne bedømmelse ikke kun henhøre under national ret.
- 31 Som det er udtrykkeligt præciseret i artikel 10a, stk. 3, i direktiv 85/337 og artikel 15a, stk. 3, i direktiv 96/61, består det formål, der forfølges af EU-lovgiver, i at give den berørte offentlighed »en vidtgående adgang til klage og domstolsprøvelse«.
- 32 Dette formål vedrører mere bredt EU-lovgivers ønske om at bevare, beskytte og forbedre miljøkvaliteten og at give offentligheden en aktiv rolle med henblik herpå.
- 33 Kravet om, at procedurer ikke må være »uoverkommeligt dyre«, bidrager på miljøområdet til overholdelse af adgangen til effektive retsmidler, som fastsat i artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder samt effektivitetsprincippet, hvorefter processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne, ikke i praksis må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (jf. bl.a. dom af 8.3.2011, sag C-240/09, Lesoochranárske zoskupenie VLK, Sml. I, s. 1255, præmis 48).
- 34 Endelig, selv om dokumentet med overskriften »Århuskonventionen, vejledende retningslinjer«, der blev offentliggjort i 2000 af De Forenede Nationers Økonomiske Kommission for Europa, ikke kan give en bindende fortolkning af denne konvention, må det noteres, at dette præciserer, at retssager i henhold konventionen eller ved anvendelsen af national miljølovgivning ikke må være så dyre, at de forhindrer medlemmer af offentligheden i at anlægge en retssag, hvis de finder det fornødent.

35 Det følger af det ovenstående, at det krav om, at en procedure ikke må være uoverkommeligt dyr, som er fastsat i artikel 10a, stk. 5, i direktiv 85/337 og artikel 15a, stk. 5, i direktiv 96/61, indebærer, at personer, der er omfattet af disse bestemmelser, ikke må forhindres i at anlægge en retssag eller fortsætte retsforhandlinger, der falder inden for anvendelsesområdet for disse artikler, som følge af den økonomiske byrde, der følger deraf. Når en national ret skal træffe afgørelse om pålæggelse af sagsomkostninger i forhold til en borger, som i sin egenskab af sagsøger har tabt en miljø sag, eller mere generelt, når den, således som det kan være tilfældet for retter i Det Forenede Kongerige, på et tidligere stadium i sagen skal træffe afgørelse om en eventuel begrænsning af de sagsomkostninger, som den tabende part skal bære, må den sikre sig, at der sker overholdelse af dette krav ved at tage hensyn til såvel interesserne hos den person, der ønsker at forsvare sine rettigheder, som til den almene interesse i miljøbeskyttelsen.

– De relevante bedømmelseskriterier for kravet »ikke uoverkommeligt dyre«

36 Som det blev præciseret i denne doms præmis 24, ønsker Supreme Court oplyst de bedømmelseskriterier, som den nationale ret, når den træffer afgørelse om sagsomkostninger, skal anvende til sikring af overholdelse af kravet om, at procedurer ikke er uoverkommeligt dyre. Den har bl.a. anmodet om at få oplyst, om denne bedømmelse har en objektiv karakter eller omvendt en subjektiv karakter, samt i hvilket omfang der skal tages hensyn til national ret.

37 Det bemærkes, at medlemsstaterne ifølge fast retspraksis, såfremt EU-retten ikke indeholder præciseringer, er forpligtet til i forbindelse med gennemførelsen af et direktiv at sikre dets fulde virkning, selv om de ganske vist har et vidt skøn for så vidt angår valget af midler (jf. bl.a. dommen af 9.11.2006 i sagen Kommissionen mod Irland, præmis 26).

38 Det følger heraf, at hvad angår de midler, der kan hjælpe til, at formålet om på miljøområdet at sikre en effektiv domstolsbeskyttelse, der ikke er uoverkommeligt dyr, opfyldes, skal der tages hensyn til alle de relevante nationale bestemmelser og navnlig til en national retshjælpsordning samt til en omkostningsbeskyttelsesordning såsom den, der er omhandlet i denne doms præmis 16. Der skal nemlig tages hensyn til de mærkbare forskelle mellem de nationale lovgivninger på dette område.

39 Som det er anført ovenfor, skal den nationale ret, der skal træffe afgørelse om sagsomkostninger, endvidere sikre sig, at der sker overholdelse af dette krav under hensyntagen til såvel interesserne for den person, der ønsker at forsvare sine rettigheder, som den almene interesse i miljøbeskyttelsen.

40 Denne bedømmelse kan derfor ikke udelukkende foretages på grundlag af den berørtes økonomiske situation, men skal ligeledes støttes på en objektiv vurdering af omkostningsbeløbets størrelse, og dette gælder så meget desto mere, da medlemmerne af offentligheden og sammenslutninger, som præciseret i denne doms præmis 32, naturligvis opfordres til at spille en aktiv rolle i miljøbeskyttelsen. Under disse omstændigheder må en procedures omkostninger i visse tilfælde ikke fremstå objektivt urimelige. Sagsomkostninger i en retssag må således hverken overstige den berørtes økonomiske evne og må under alle omstændigheder ikke fremstå objektivt urimelige.

41 Hvad angår vurderingen af den berørtes økonomiske situation kan den bedømmelse, som den nationale ret skal foretage, ikke udelukkende støttes på den anslåede økonomiske situation for en »gennemsnits«-sagsøger, eftersom sådanne oplysninger kan have en kun fjern forbindelse med den pågældendes situation.

42 Retten kan endvidere tage hensyn til de omhandlede parters situation, om sagsøgeren har rimelig udsigt til at få medhold, sagens betydning for sagsøgeren og for miljøbeskyttelsen, det gældende retsgrundlags og procedures kompleksitet samt den eventuelt dumdristige karakter af søgsmålet på dets forskellige stadier (jf. analogt dom af 22.12.2010, sag C-279/09, DEB, Sml. I, s. 13849, præmis 61).

- 43 Det skal ligeledes præciseres, at den omstændighed, som Supreme Court har anført, at den berørte ikke i praksis er blevet afholdt fra at anlægge sit søgsmål, ikke i sig selv er tilstrækkelig til at fastslå, at procedurerne ikke er uoverkommeligt dyre for sagsøgeren i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i direktiv 85/337 og direktiv 96/61, som præciseret ovenfor.
- 44 Hvad endelig angår det spørgsmål, som den forelæggende ret ligeledes har rejst, om bedømmelsen af, at procedurerne ikke er uoverkommeligt dyre, bør være forskellig, alt efter om den nationale ret skal træffe afgørelse om sagsomkostninger i en retssag i første instans, i en appel eller i en anden appel, følger denne sontring ikke af direktiv 85/337 og direktiv 96/61, og en sådan fortolkning iagttager ikke fuldt ud det formål, som EU-lovgiver forfølger, som er at sikre en vidtgående adgang til domstolsprøvelse og at bidrage til forbedring af miljøbeskyttelsen.
- 45 Kravet om, at retslige procedurer ikke må være uoverkommeligt dyre, kan derfor ikke bedømmes forskelligt af en national ret, alt efter om den træffer afgørelse i første instans, i en appel eller i en anden appel.
- 46 Det må derfor fastslås, at den nationale ret, når den skal træffe afgørelse i spørgsmålet som nævnt i denne doms præmis 41 om den i forhold til den berørte part uoverkommeligt dyre karakter af en retslig procedure på miljøområdet, ikke udelukkende kan støtte sig på den pågældendes økonomiske situation, men ligeledes må foretage en objektiv bedømmelse af omkostningsbeløbets størrelse. Den kan endvidere tage hensyn til de omhandlede parter situation, om sagsøgeren har rimelig udsigt til at få medhold, sagens betydning for sagsøgeren og for miljøbeskyttelsen, det gældende retsgrundlags og procedurens kompleksitet og den eventuelt dumdristige karakter af søgsmålet på dets forskellige stadier samt til den omstændighed, om der foreligger en national retshjælpsordning eller en beskyttelsesordning vedrørende sagsomkostninger.
- 47 Den omstændighed, at den berørte part ikke i praksis er blevet afholdt fra at anlægge sit søgsmål, er til gengæld ikke i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at proceduren ikke er uoverkommeligt dyr for den pågældende.
- 48 Endelig kan denne bedømmelse ikke foretages ved at anvende kriterier, der er forskellige, alt efter om den foretages i første instans, i en appel eller i en anden appel.

Sagens omkostninger

- 49 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parter udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

Det krav om, at en retslig procedure ikke må være uoverkommeligt dyr, som er fastsat i artikel 10a, stk. 5, i Rådets direktiv 85/337/EØF af 27. juni 1985 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet og artikel 15a, stk. 5, i Rådets direktiv 96/61/EF af 24. september 1996 om integreret forebyggelse og bekæmpelse af forurening, som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/35/EF af 26. maj 2003, indebærer, at personer, der er omfattet af disse bestemmelser, ikke må forhindres i at anlægge en retssag eller fortsætte retsforhandlinger, der falder inden for anvendelsesområdet for disse artikler, som følge af den økonomiske byrde, der følger deraf. Når en national ret skal træffe afgørelse om pålæggelse af sagsomkostninger i forhold til en borger, som i sin egenskab af sagsøger har tabt en miljø sag, eller mere generelt, når den, således som det kan være tilfældet for retter i Det Forenede Kongerige, på et tidligere stadium i sagen skal træffe afgørelse om en eventuel begrænsning af de

sagsomkostninger, som den tabende part skal bære, må den sikre sig overholdelsen af dette krav ved at tage hensyn til såvel interesserne hos den person, der ønsker at forsvare sine rettigheder, som til den almene interesse i miljøbeskyttelsen.

I forbindelse med denne bedømmelse kan den nationale ret ikke udelukkende støtte sig på den berørte parts økonomiske situation, men må ligeledes foretage en objektiv bedømmelse af omkostningsbeløbets størrelse. Den kan endvidere tage hensyn til de omhandlede parters situation, om sagsøgeren har rimelig udsigt til at få medhold, sagens betydning for sagsøgeren og for miljøbeskyttelsen, det gældende retsgrundlags og procedurans kompleksitet og den eventuelt dumdristige karakter af søgsmålet på dets forskellige stadier samt til, om der foreligger en national retshjælpsordning eller en beskyttelsesordning vedrørende sagsomkostninger.

Den omstændighed, at den berørte part ikke i praksis er blevet afholdt fra at anlægge sit søgsmål, er til gengæld ikke i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at proceduren ikke er uoverkommeligt dyr for den pågældende.

Endelig kan denne bedømmelse ikke foretages ved at anvende kriterier, der er forskellige, alt efter om den foretages i første instans, i en appel eller i en anden appel.

Underskrifter